

אמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא: כל המקיים שלש סעודות בשבת — ניצול משלש פורעניות: (69)

מחבלו של משיח, ומדינה של גיהנם, וממלחמת גוג ומגוג.

מחבלו של משיח — כתיב הכא בשבת "יום", וכתיב התם ביחס לחבלי משיח [מלאכי ג] "הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא".

מדינה של גיהנם — כתיב הכא "יום". וכתיב התם [צפניה א] "יום עברה היום ההוא".

ממלחמת גוג ומגוג — כתיב הכא "יום". וכתיב התם [יחזקאל לח] "ביום בא גוג".

אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי: כל המענג את השבת (70) — נותנין לו נחלה בלי מצרים. שנאמר [ישעיהו נח] וקראת לשבת עונג. ועל זה השכר "אז תתענג על ה', והרכבתיך על במתי ארץ. והאכלתיך נחלת יעקב אביך".

ק"ח-ב

לא כנחלתו של אברהם שיש בה מיצרים, וכמו שכתוב בו [בראשית יג] "קום התהלך בארץ לארצה ולרחבה", והיינו הארץ הזאת, ולא יותר (71).

ולא כנחלת יצחק שגם היא נחלה עם תחומים, וכמו שכתוב בו [בראשית כו] "כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האלה", ולא יותר.

אלא כנחלתו של יעקב, שכתוב בו [בראשית כח] "ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה".

שתיקנו שלש נוסחאות בתפילת שבת כנגד שלש שבתות: שבת בראשית וכנגדה תיקנו בליל שבת אתה קדשת, שבת של מתן תורה וכנגדה תיקנו ישמח משה, שבת שלעתיד לבא וכנגדה תיקנו אתה אחד. וכנגד זה נצטוינו בשלש סעודות ובזכותם ניצול משלש פורעניות.

70. הגר"א [ישעיה א, יב יג] דייק את לשון הגמרא, שאינו מענג את גופו ביום השבת, אלא שהוא מענג את השבת, והיינו, שכונתו בענג לשם שמים וכבוד שבת. וכן דייק את נוסח התפילה "מענגיה", ובפסוק נאמר וקראת "לשבת" ענג. וראה להלן קיט א.

71. השפת אמת הקשה, שאצל אברהם גם כן נאמר [בראשית יג, יד] שא נא עיניך וראה צפונה ונגבה וקדמה וימה? אלא ששם נאמר לו שיוכה במה שרואה כמפורש שם בפסוק. אבל ליעקב

תענית, ודינו שאם ישן בלילה והסיח דעתו מלאכול עוד, נחשב כמקבל התענית ואסור לו לאכול יותר בלילה, שיהיה מותר לו לשתות משום שאין קבע לשתיה וממילא אין גם סילוק משתיה.

ודחו סברא זאת, והרמ"א [תקסד א] פסק שמותר לו לשתות ומטעם אחר, משום שדרך בני אדם לשתות אחר השינה ונחשב כמו התנה לשתות אחר כך שמותר לשתות [לכאורה החילוק בין הטעמים כשדעתו לקום משנתו בשעה שכבר ודאי יחול התענית]

ב. הביאור הלכה [שלו א] למד מכאן שמותר להציל מדליקה משקין לצורך כל היום, יותר מצורך שלש סעודות משום שכל היום ראוי לשתיה.

69. הב"ח [רצא] מפרש למה שבת מצילה משלש פורעניות, לפי מה שכתב הטור [רצב]

רב חייה בר אשי אמר רב: אפילו דבר מועט, ולכבוד שבת עשאו — הרי זה עונג⁽⁷³⁾.

מאי היא דבר מועט?

אמר רב פפא: כסא דהרסנא. מאכל של דגים קטנים המטוגנים בשמן של קרביהם, יחד עם קמח.

אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן: כל המשמר שבת כהלכתו⁽⁷⁴⁾, אפילו היה עובד עבודה זרה כדור אנוש, נכדו של אדם הראשון, שבדורו התחילו לעבוד עבודה זרה [עוד בהיות האדם הראשון, יציר כפיו של הקב"ה, בחיים!] — מוחלין לו.

שנאמר [ישעיהו נז] "אשרי אנוש⁽⁷⁵⁾ יעשה

רב נחמן בר יצחק אמר: ניצול משעבוד גלויות. כתיב הכא "והרכבתוך על במתי ארץ" וכתיב התם [דברים לג] "ואתה על במותימו תדרך".

אמר רב יהודה אמר רב: כל המענג את השבת, נותנין לו משאלות לבו. שנאמר [תהלים ז] "והתענג על ה' — ויתן לך משאלות לבך"⁽⁷²⁾.

עונג זה אינו יודע מהו. כשהוא אומר וקראת לשבת "ענג" — הרי אומר: זה ענג שבת.

במה מענגנו?

רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אמר: כתבשיל של תרדין, שהוא תבשיל חשוב, ודגים גדולים, וראשי שומין.

הוכטח ופרצת בלי גבול.

72. הרמב"ם בסוף הלכות שבת פירש שעל מענג שבת כפי כחו נאמר בקבלה ששכרו הוא בעולם הזה יתר על השכר הצפון לעולם הבא, והביא פסוק זה.

והמהרש"א פירש — משאלות לבך כיון שאסור לבקש צרכיו בשבת, לכן יתנו לו משאלות לבו אפילו שלא יבקש בפה. ובמדרש רבה בשלח [כה] דרשו — משאלות לבך שגזור גזירה והקב"ה מקיימה. וראה עוד שם מקור לפירוש הרמב"ם הנ"ל.

73. ברמב"ם [שבת, ל, ז] מבואר שמצות ענג שבת הוא כתבשיל שמן ומשובח, והיינו, בהנאה חשובה לפי דרך העולם וזה המימרא הראשונה בשם רב, והוסיף רב שמי שאין ידו משגת יקיים בתוספת קטנה על סעודת חול ויש גם בזה קיום מצות ענג, ולשון הגמרא והרמב"ם שבהוספת דבר קטן לעני צריך שיכוון לשם שבת.

ובשו"ע [יו"ד רנ, ד] פסק שעני ששבת בעיר נותנים לו כדי שלש סעודות ודגים קטנים וירק, והיינו, לקיום מצות ענג. וביאר המשנה ברורה [רמב א] שיש שלש אופני קיום ענג בגמרא: א. שמי שביכלתו יכבד שבת בדגים גדולים ובשר ויין וכדומה. ב. מי שאין לו אלא שתי סעודות פטור מסעודה שלישית וכסא דהרסנא, ולא יצטרך לבריות. ג. מי שיש לו כדי שלש סעודות וקצת יותר, יקנה כסא דהרסנא למצות ענג, וכן מי שאין לו כלום ובין כך מצטרף לבריות יתנו לו שלש סעודות וכסא דהרסנא.

74. המשנה ברורה בהקדמת חלק שלישי פירש את הלשון משמר כהלכתו שיש לט' אבות ולכל אחד כמה תולדות, ובירושלמי כתוב שרבי יוחנן וריש לקיש דייקו למצא בכל אב לט' תולדות וזהו — כהלכתו, שלא לחלל שבת בשום פרט.

75. דרשו מהפסוק אשרי "אנוש" אפילו עובד עבודה זרה כאנוש. וכתב המהרי"ץ חיות

זאת: שומר שבת — מחללו". אל תקרי מחללו, אלא: מחול לו.

אמר רב יהודה אמר רב: אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה⁽⁷⁶⁾ לא שלטה בהן אומה ולשון. שנאמר [שמות טז] "ויהי כיום השביעי, יצאו מן העם ללקט". וכתוב בתריה, בפרשה הבאה — "ויבא עמלק". ללמד, שאילו היו שומרים את השבת הראשונה שוב לא היה לשונאי ישראל אפשרות להלחם בהם.

אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן — מיד נגאלים.

שנאמר [ישעיהו נן] "כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי". וכתוב בתריה "והביאותים אל הר קדשי".

אמר רבי יוסי: יהא חלקי מאוכלי שלש סעודות בשבת⁽⁷⁷⁾.

אמר רבי יוסי: יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום.

ומקשינן: איני. והאמר מר: הקורא הלל בכל יום — הרי זה מחרף ומגנה! כיון שקריאת ההלל נתקנה על ידי הנביאים הראשונים לאומרה בפרקי זמן מיוחדים, ובעת שהציבור ניצל מצרה. וזה שאומרה כל יום הרי הוא כמזמר שיר, שנוהגים לומר תמיד, והוא נחשב כמתלוצץ, ולא כמי שמהלל ומשבח⁽⁷⁸⁾.

ומשנינן: כי קאמרינן שאשרי חלקן — באומר פסוקי הלל בפסוקי דזמרא, שאומר "הללו את ה' מן השמים", ו"הללו אל

יצאו ללקט וחיללו ציווי זה.

77. השפת אמת פירש שהיה עני ודחוק והיה פטור משלש סעודות, כמאמר רבי עקיבא לעיל עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות, והתפלל שיזכה לעשירות לקיים שלש סעודות.

78. רש"י. והמאירי הביא מירושלמי משום שמזכיר עצביהם כסף וגו' ונראה כמתלונן למה אינו מבטלם. וביאר המהר"ל [גבורות ה', סא] שהלל נאמר על הנהגת נס ואם אומר הלל כל יום כאילו ההנהגה בנס היא קבועה, אם כן כל הנהגת ה' שאינה מובנת לנו כמו דרך רשעים צלחה הוא חירוף וגידוף כאילו נעשה נגד רצון ה', ודוקא משום שהנהגת הטבע הקבועה היא נסתרת ורק בזמנים מיוחדים נעשה נס, לכן כל הודאה היא שבח, ופירש כן כונת הירושלמי הנ"ל.

שמכאן מקור לרמב"ם [עבודה זרה ז א] שגם אנוש עצמו עבד עבודה זרה.

והמהר"ל הקשה, שברמב"ם שם מבואר שדור אנוש טעו בעבודה זרה פחות מהדורות אחר כך וכאן אמרו "אפילו כאנוש"? ותיירץ, שכונת הגמרא אפילו עובד כפי טעות דור אנוש שעבודתם אינה סתירה למצות שבת, שהם האמינו בבריאת העולם כפי התורה, ושמירת השבת שלו אינה מעידה על כפירתו בעבודה זרה שעובד, בכל זאת קיום מצות שבת מועילה שימחלו להם.

76. התוספות לעיל [פז ב] הקשו, ששבת שאחרי ירידת המן אינה השבת הראשונה אחרי שנצטוו על השבת במרה? ותיירץ רבי אלעזר משה הורביץ שמבואר שם בגמרא שעל הוצאה לא נצטוו במרה, אלא נאמר בפרשת המן "אל יצא איש ודרשו פסוק זה גם על הוצאה, ואז

בקדשו" (79). והם פרקי הלולים.

צאת הירח, דור דורים" (80).

אמר רבי יוסי: יהא חלקי ממתפללים עם דמדומי חמה, בבוקר סמוך לאחר זריחתה, ובערב סמוך לשקיעתה, שבאותה שעה השמים מאדימים, וזהו "דימדומי חמה".

ואמר רבי יוסי: יהא חלקי מהאנשים המתים בחולי מעיים, שביסוריהם מתמרקים עוונותיהם.

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: מצוה להתפלל עם דמדומי חמה.

דאמר מר: רובן של צדיקים — מתים בחולי מעיים.

אמר רבי זירא: מאי קרא? דכתיב [תהלים עב] "ייראוך — עם זריחת השמש, ולפני

ואמר רבי יוסי: יהא חלקי ממתי בדרך מצוה (81).

ורבינו יונה בברכות [כג א מדפי הרי"ף] פירש משום שהלל הוא שבח על נס בזמן מסוים, וכשאומרו בכל יום נראה כאומר שהנהגה כל יום אינה בידי שמים ומשבח רק על הניסים וזה כמחרף ומגדף. אבל תהלה לדוד ופסוקי דזמרא יש בהם שבח על הנהגת ה' הקבועה כל יום. וראה משך חכמה [תחילת פרשת בחוקות] שפירש כך וביאר למה הלל כל יום הוא גידוף, ועל האומר תהלה לדוד בכל יום אמרו בברכות [ד ב] שמובטח לו שהוא בן העולם הבא.

רש"י והרי"ף הנ"ל אמרו דבר אחד. ב. הרמ"א [רפא א] כתב שמוסיפין מזמורים בשבת, ויש להאריך ולהנעים בזמירות ואין למחות במאריך בהם, אף על פי שהמוחה מכוון משום ביטול תורה. וכתב הגר"א שצריך לאומרם בנעימה משום שנקראו בגמרא כאן "פסוקי דזמרא", וראה שם במגן אברהם [שם, ג] שאומרם בניגון ונעימה [וכאן נקראו גם הלל]

79. רש"י. והרי"ף בברכות [כג א מדפי הרי"ף] כתב שהכונה מתהלה לדוד [אשרי] עד כל הנשמה. ובשו"ע [או"ח נב א] כתב שהמאחר לבית הכנסת וצריך לדלג כדי להתפלל בציבור, יאמר אשרי, ומשום המאמר הנ"ל בברכות [ד ב] כל האומר תהלה לדוד בכל יום. ואחר כך, אם יספיק יאמר שני מזמורי הללו את ה' מן השמים והללו א' בקדשו, וביאר הגר"א שהמקור לחשיבות מזמורים אלו יותר משאר מזמורים מפירוש רש"י כאן.

80. רש"י. והיינו, שמתפלל שחרית עם הנץ, ומנחה סמוך לשקיעת החמה ומסיים עם השקיעה. ובברכות [מט ב] מוסיפה הגמרא לייטי עלה [לשון קללה] במערבא על מי שמתפלל עם דמדומי חמה, שמא תטרף השעה ויעבור זמן תפילת מנחה, וכתב המשנה ברורה [רלג, יד] שיזהר להתפלל ולסיים קודם השקיעה. וכתב שם הגר"א ש"לייטי עלה" היינו על המאחר ביותר. אבל סמוך לשקיעה הוא עיקר זמנה.

81. המהרש"א הקשה, והרי שלוחי מצוה אינם ניוזקים לא בהליכתם ולא בחזירתם? ותירץ, שעל ידי עסק המצוה אין ניוזקים, וכאן הכונה שמת בדרך למצוה ולא על ידי המצוה. ולכאורה, הרי הדרך למצוה מגינה מנוק? וכנראה כונתו למה שכתב בטעמא דקרא [הגר"ח קניבסקין] פ' חיי שרה על מיתת שרה

וביאר השפת אמת, שרבי יוסי ביקש יהא חלקי "מגומרי" הלל בכל יום, דהיינו, שלא יאחר, ויצטרך לומר רק הלולים אלו, אלא יאמר את כל ההלל, דהיינו, כל פסוקי דזמרה. ולפי זה

ואמר רבי יוסי: **יהא חלקי ממכניסי שבת בטבריא הנמצאת בבקעה, והשבת מקדימה שם לבוא, וממציאי שבת בצפורי, הנמצאת על הר, והשבת יוצאת שם באיחור** (82).

ואמר רבי יוסי: **יהא חלקי מ"מושיבי בית המדרש", שתפקידם לאסוף ולהביא את התלמידים כל יום, ולא מ"מעמידו בית המדרש", שתפקידם להודיע על סיום הלימודים לפי שהגיעה שעת האוכל.**

ואמר רבי יוסי: **יהא חלקי מנבאי צדקה הגובים אותה מהציבור, ולא ממחלקי צדקה, העלולים לטעות בשיקול הדעת כיצד לחלקה לעניים בצורה הגונה.**

ואמר רבי יוסי: **יהא חלקי ממי שחושדין אותו ואין בו.**

אמר רב פפא: **לדידי חשדן, ולא הוה בי.**

אמר רבי יוסי: **המש בעילות בעלתי, ונטעתי חמשה ארזים בישראל.**

ומאן אינון — **רבי ישמעאל ברבי יוסי, ורבי אלעזר ברבי יוסי, ורבי חלפתא ברבי יוסי, ורבי אבטילם ברבי יוסי, ורבי מנחם ברבי יוסי.**

ופרכינן: **והאיכא נמי ורדימם, בנו של רבי**

יוסי!?

ומשנינן: **היינו ורדימם — היינו מנחם.**

ואמאי קרי ליה ורדימם — **שפניו דומין לורד.**

משמע מדבריו של רבי יוסי שהוא בעל רק חמש בעילות.

ותמהינן: וכי יש לנו למימרא, לומר, **דרבי יוסי מצות עונה, שחייב כל בעל לקיים לאשתו, לא קיים?**

אלא, **אימא הכי קאמר רבי יוסי: המש בעילות בעלתי ושניתו, שאירע חמש פעמים שבעלתי בעילה נוספת לאחר הבעילה הראשונה כדי שיהיו לי בנים זכרים. שמכח הבעילה הנוספת זכיתי לחמשת הנטיעות הללו, כדאמרינן במסכת עירובין: הרוצה שיהיו לו בנים זכרים — יבעול וישנה.**

אמר רבי יוסי: גם בשיחת חולין שלי יש לימוד של דבר חכמה: **מימי לא קריתי לאשתי — אשתי, ולשורי — שורי, אלא, לאשתי שהיא עיקרו של הבית קריתי ביתי. ולשורי שהוא עיקרו של שדה, שמכוחו אפשר לחרוש אותה כדי שתגדל את התבואה, קריתי שדי.**

אמר רבי יוסי: **לא נסתבלתי במילה**

העין יעקב מביא פירוש שהשתוקק למות על קידוש השם, והיינו, שתהא מיתתו קיום מצות "ונקדשתי" [וראה אור החיים בראשית לז, יד]

82. רש"י. וציין רבי עקיבא איגר תשובת ר"י מגאש שפירש, שטבריה וציפורי היו בתוך תחום שבת ומי שנמצא בטבריה בכניסת השבת

אמנו על ידי עקידת יצחק, ששלוחי מצוה אינם ניזוקים היינו שהדרך למצוה לא תהא "סיבה" לנזק שהשטן מקטרג בדרך או בשעת סכנה וכדומה והדרך למצוה מגינה. אבל מי שהגיע שעתו למות זכות היא לו שימות בשעת עסק במצוה. וראה המאיר לעולם [ח"ב דרוש י בסוף] ביאור תירוץ המהרש"א. והעין יוסף על

שלי, מחמת צניעות.

הבגד (83).

ופרכינן: איני, והאמרו ליה לרבי: מאי טעמא קראו לך רבינו הקדוש? אמר להו: מימי לא נסתכלתי במילה שלי.

והיינו, שנהג בצניעות בשעה שהיה פושט את בגדו. שלא היה פותחו והופכו, אלא היה תחילה מכסה עצמו בסדין, ולאחר מכן פושטו מצד ראשו, כדרך שעושה בשעת לבישתו.

ואם כן, מדוע לא נקרא גם רבי יוסי "רבינו הקדוש"?

ואמר רבי יוסי: מימי לא עברתי על דברי חברי. יודע אני בעצמי שאיני כהן, אך אם אומרים לי חברי עולה לדוכן — אני עולה (84).

ומשנינן: ברבי — מילתא אחריתי הוה ביה שמכחה הוא נקרא קדוש: שלא הכנים ידו תחת אבנטו, כלפי חלק גופו התחתון.

ואמר רבי יוסי: מימי לא אמרתי דבר על אדם אחר בפני שלשה אנשים וחזרתי

ואמר רבי יוסי: מימי לא ראו קורות ביתי אימרי חלוקי, התפורים מצידו הפנימי של

לישראל שלא יברך ככה? ותירץ, שהאיסור הוא דוקא כשעולה לבד, והתוספות מדברים כשעולה עם עוד כהנים.

והרמ"א [קכח א] פסק שאין לזר לישא כפיו אפילו עם כהנים אחרים. והט"ז ומגן אברהם תמהו על חילוק הרמ"א למה האיסור הוא רק כשעולה לבד? ותירצו, שהתוספות סוברים שהאיסור לזר שנושא כפיו הוא משום ברכה לבטלה, וראה דבר אברהם [ח"א לא, ג] שמצא כך מפורש בספר האשכול שהוא איסור דרבנן משום ברכה לבטלה.

וההפלאה בכתובות [שם] ביאר את חילוק הרמ"א, שאם יש כהן שמברך וישראל מברך עמו מבטל הישראל שעולה לדוכן את המצות עשה להתברך מהכהנים, כיון שבגמרא סוטה [לח א] מבואר שהמצוה לכהן לברך פנים כנגד פנים, וכשאין פניו כנגד הכהן אינו מתברך ומבטל עשה. אבל כשעולה לבד אינו מבטל עשה. והמשך חכמה [במדבר ו, כג] כתב שבאמת כונת רבי יוסי שהיה עולה לדוכן בלא לברך, והאיסור הוא שאינו מתברך משום שאינו כנגד פני הכהנים, אלא שבגמרא סוטה [שם]

ומקדים, והלך ביום השבת לציפורי והיה צריך לאחר את צאת השבת, יש לו שבת ארוכה יותר. ורבנו יונה בכרכות פירש, שבטבריה נהגו לגמר את הכלים בערב שבת לכבוד את השבת בכניסתה, ובציפורי נהגו לגמר את הכלים במוצאי שבת להראות את הצער שבפרידת הנותרה, וביקש שיהא חלקו עם שניהם.

83. הטור וש"ע [או"ח ב, א] פסקו להלכה שצריך לנהוג "כמו שהתפאר רבי יוסי". אבל על מה שאמר לעיל מימי לא נסתכלתי במילה שלי כתב הרמב"ם [איסורי ביאה כא, כד] וש"ע [אבה"ע כג, ז] חסידים הראשונים וגדולי החכמים התפארו וכו'. והיינו, שהיא מידת חסידות.

84. א. כתבו התוספות, לא ידע ר"י מה איסור יש בזה העולה לדוכן אם לא משום ברכה לבטלה. והיינו, שלעלות לדוכן בלי לברך מותר לישראל, ורבי יוסי אמר שהיה מברך גם כן. והקשה הדרכי משה [או"ח קכח] הרי מפורש בגמרא כתובות [כד ב] שיש איסור עשה

הדברים האמיתיים (85).

אמר רב נחמן: תיתי לי (86) [כמו: אשרי חלקי דקיימית שאני מקיים מצות שלש

לאחורי. שאם הייתי מדבר על אדם מסויים דבר אמיתי בפניו אין בכך משום לשון הרע. ואם היה בא אותו אדם לא הייתי חוזר בי אלא אומר לו כי אכן אמרתי עליו את

כך. והתוספות שם פירשו שמדובר בדברים שאינם גנות ממש, אלא שאפשר לפרשם לגנות והם כאבק לשון הרע, ואמר רבי יוסי שמימיו לא דיבר דברים שיש בהם פנים לגנות, שצריך לחזור לאחוריו לראות שאין המדובר שומע דבריו, כדרך המדברים בגנות אדם וכך פירש שם המהרש"א.

והכסף משנה [דעות ז, ה] תמה, למה פסק הרמב"ם לא כרבי יוסי, וראה בספר חפץ חיים [לשון הרע ג] בבאר מים חיים שהאריך בביאור דברי רבי יוסי ודעת הרמב"ם, והביא כמה ביאורים מראשונים.

86. בגמרא כאן השתבחו אמוראים בקיום מצוות שהם חיוב על כל ישראל ורוב ישראל מקיימים אותם, וצריך ביאור למה אמרו שיקבלו שכר דוקא על מצוות אלו? **והריטב"א** [החדש] פירש שבמצוות אלו הם דקדוקי מאד לקיימם בכל פרטיהם בשלימות, וכתב שכל תלמיד חכם ראוי שיקח לו מצוה אחת לדקדק בה לקיימה בשלימות.

וכך פירש **בספר חרדים** [סוף הפרק על חיבת ארץ ישראל] את מאמר האמוראים כאן תיתי לי וכו', שאמרו שבמצוות אלו הם יודעים שקיימו בשלימות, ומצוה אחת שלימה די בה לחיי עולם הבא, ויסוד זה כתבו הרמב"ם בפירושו המשנה סוף מכות: מעיקרי האמונה כי כשיקיים האדם מצוה מתרי"ג מצוות כראוי וכהוגן, ולא ישתף עמה כוונה מכוונות העולם בשום פנים אלא שיעשה אותה לומאהבה, הנה זכה בה לחיי העולם הבא. וביאר כך את לשון חז"ל כלום מעשה בא לידך, וראה **בספר חרדים** [הנ"ל] מה שכתב על זה.

מבואר שמי שהוא אנוס מתברך אפילו אם עומד מאחורי הכהן, וכיון שציוו עליו חביריו לעלות לדוכן נחשב כאנוס ומתברך. וראה נימוקי הגרי"ב כעין זה.

והדבר אברהם תירץ, שדעת התוספות כרבנו תם במנחות [מד א] שמצות ברכת כהנים מהתורה היא דוקא על ידי שני כהנים, ולכן האיסור עשה הוא דוקא כשמברך עם עוד כהן שעושה כמו בצורת המצוה בכהנים.

והעונג יום טוב [א, טו] תירץ, שדעת ר"י שהאיסור עשה הוא דוקא אם מתכוון לברך ככהן ולשם מצוה, ורבי יוסי לא כוון לשם מצוה ואין איסור, וכמבואר בגמרא ראש השנה [כט א] שברכת כהנים שלא בזמנו צריכה כונת מברך ומתברך.

אולם **המשנה ברורה** [קכח, ג] כתב שזה תלוי, שאם מצוות צריכות כונה, כשמברך זר בלי כונה אינו עובר. אבל אם מצוות אין צריכות כונה עובר בעשה, וצריך שיכוון בפירוש שלא לשם מצוה. **ובביאור הלכה** תמה, איך נוהגים לברך את הכהנים ואת היוצא לדרך בנוסח ברכת כהנים והרי עובר בעשה? ותירץ **כהב"ח**, שדוקא אם נושא כפיו אסור, או שאחר תקנת חכמים שהכהנים יברכו דוקא בתפילה, המברך שלא בתפילה הוא כמכוין שלא לשם מצוה.

ב. התורה תמימה [במדבר ו, כג] מביא הקדמת רבנו ירוחם גרסו — יודע אני בעצמי שאיני "כדאי". ופירש שהכונה היא שיצוו אותו חביריו לעלות לדוכן לדרוש לרבים, ואף שאינו ראוי לא יסרב.

85. כך מבואר בגמרא ערכין [טו ב] שרבי יוסי סובר שבפניו מותר לומר לשון הרע. ואין הלכה

סעודות בשבת⁽⁸⁷⁾.

אמר ליה: בציצית.

אמר רב יהודה: תיתי לי, דקיימית עיון תפלה שהתפללתי בכוונה שלימה.

יומא חד הוה קא סליק בדרגא, עלה בסולם, איפסיק ליה חוטא מציציותיו. ולא נחית ואתא ולא ירד מהסולם, כמה, כל עוד, ולא רמיה, שלא תלה את חוטי הציצית בכגד.

אמר רב הונא בריה דרב יהושע: תיתי לי דלא סגינא ארבע אמות בגילוי הראש⁽⁸⁸⁾.

ואמר אבוי: תיתי לי, דכי חזינא צורבא מרבנן, כאשר אני רואה תלמיד חכם, דשלים ק"ט-א מסכתיה, המסיים לגרוס מסכת, עבידנא יומא טבא לרבנן, הייתי עושה סעודת יום טוב לתלמידים, לפי שהיה ראש ישיבה.

אמר רב ששת: תיתי לי דקיימית מצות תפילין, שאיני הולך ארבע אמות בלעדן⁽⁸⁹⁾.

ואמר רב נחמן: תיתי לי דקיימית מצות ציצית, שאיני הולך ארבע אמות בלי לקיים מצות ציצית.

אמר רבא: תיתי לי, ישולם שכרי, על כך שאני כה מחבב תלמידי חכמים⁽⁹⁰⁾.

אמר ליה רב יוסף לרב יוסף בריה דרבה: אבוך במאי זחיר טפי?

תלמיד חכם ראוי להזהר בזה מאחר והעם תופסים בה לקלות ופריצות. וכן דעת הגר"א בשו"ע [או"ח, ח ב]

אולם כמה אחרונים פירשו שהאמוראים קיימו במצוות אלו מעלות מיוחדות בדרך חסידות ולכן השתבחו בהם, ראה להלן.

אבל הט"ז [שם] חולק וסובר שאיסור גמור לישב בגילוי הראש משום חוקת העכו"ם, ובפרט משום שמבואר בגמרא שכיסוי הראש הוא סיבה ליראת שמים, צריך בדבר זה יותר להתרחק מחוקות הגויים לפרוק עול שמים.

87. התוספות בכורות [ב ב ד"ה שמא] כתבו בשם רבנו תם שכולם לא היו נזהרים בקיום שלש סעודות ולכן השתבחו בזה. והמהרש"א פירש שאמר שעל ידי שהיה נזהר במצוה זו זכה לסייעתא דשמיא שלא לבטלה מעולם.

89. הבן יהודע פירש שלא הסיח דעתו מהתפילין כלל וכלל, ראה או"ח לט, ט.

ובזהר פרשת האזינו [פח ב] העיד רבי שמעון בר יוחאי שלא ביטל מעולם שלש סעודות, ובזכות זה לא הוצרך מעולם לתענית חלום בחול וכל שכן בשבת. וכן נאמר לבית יוסף במגיד מישרים פרשת צו [אור ליום ג' של פסח] שלא נזקק לתענית חלום בזכות שלש סעודות.

90. רש"י. וכתב בהגהות הגאון רבי שאול קצנלנבוגן שדוקא כאן פירש כך רש"י ולא בשאר תיתי לי, משום שאין ראוי לבקש שכר למצוה והביאור תיתי לי אשרי חלקי אבל על כבוד תלמיד חכם אמרו בגמרא שבת [כג ב] שהאוהב תלמידי חכמים יהיו בניו תלמידי חכמים, ואת השכר הזה ביקש רבא.

88. המהרש"ל בתשובה [עב] כתב שהילוך ארבע אמות בגילוי הראש אינו איסור אלא מידת חסידות שלא ללכת כך, כמבואר בגמרא כאן שרב הונא השתבחו בזה, והוסיף שכל היתתי לי שבגמרא הם מידת חסידות, וסיים: ומכל מקום

והקשה השפת אמת איך מותר להפך בזכות תלמיד חכם בדין והרי עובר בלאו אם נושא פנים בדין? ואסור להסביר פנים בדין לצד אחד